

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Херсонський державний університет

Факультет біології, географії та екології

Кафедра соціально-економічної географії

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Електоральна географія Херсонської області»

Виконала: студентка 413 групи

Спеціальності 103 Науки про Землю

Освітньо-професійної програми

«Науки про Землю»

Краєвська Аліна Олександрівна

Керівник д.геогр.н., професор

Мальчикова Дар'я Сергіївна

Рецензент к.геогр.н., доцент

Давидов Олексій Віталійович

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ	5
1.1. Історія і формування методичної бази електоральної географії	5
1.2. Електорально-географічні дослідження в Україні	11
1.3. Методична схема дослідження територіальних особливостей електоральної поведінки населення	17
РОЗДІЛ 2. ПРОСТОРОВО-ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСТРОКОВИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2019 РОКУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	20
2.1. Загальна характеристика парламентських виборів 2019 року	20
2.2. Аналіз електоральної поведінки населення Херсонської області.....	24
РОЗДІЛ 3. ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	27
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	32
ДОДАТКИ.....	36

ВСТУП

У кожній демократичній країні, де народ має безпосередній вплив на становлення державної влади шляхом голосування на виборах, виникає питання про дослідження електоральних поглядів населення.

Кожні вибори в Україні відрізняються своєю особливістю і показують, наскільки відмінні електоральні погляди населення різних регіонів нашої держави.

Різні, а часом протилежні електоральні погляди населення України, можуть бути вагомою причиною для виникнення конфліктних ситуацій.

Херсонська область має межує з тимчасово окупованою Російською Федерацією територією Автономної Республіки Крим. Саме тому дослідження електоральних поглядів жителів Херсонської області є актуальним на сьогоднішній день.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення територіальних особливостей електоральної поведінки населення Херсонської області.

Об'єктом дослідження є електоральна поведінка населення Херсонської області на парламентських виборах 2019 року. Предмет дослідження – територіальні особливості електоральної поведінки населення Херсонської області.

Завдання дослідження:

- визначити теоретико-методологічні аспекти дослідження територіальних особливостей електоральної поведінки населення;
- ознайомитися з особливостями парламентських виборів 2019 року;
- виконати електорально-географічне районування Херсонської області.

Для виконання поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи аналізу та синтезу, метод головних

компонентів (розглядається як метод визначення основних мотивів голосування, застосовується для того, щоб аналізувати територіальну структуру уявлень виборців, її динаміки), кластерний аналіз (використовується, щоб побудувати типології територіальних одиниць по сукупності результатів і мотивів голосування в них); картографічний метод (використовується для вивчення просторових характеристик явища, побудови електорально-географічних моделей).

Вивчення теоретичної бази вимагало ознайомлення з різними літературними джерелами: книгами, статтями дослідників.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Історія і формування методичної бази електоральної географії

Електоральна поведінка населення кожної країни, залежно від регіонів, може мати багато суттєвих відмінностей. Ці відмінності пояснюються великою кількістю факторів, які впливають на думку людей, а тому і на їхній вибір під час голосування. Дослідженням регіональних особливостей електоральних процесів займаються вчені з різних галузей, таких як політологія, географія, соціологія, історія.

Потреба дослідження цих процесів з'явилася завдяки введенню загального виборчого права і наданням громадянам права голосу. Саме тому, в ХХ столітті починає розвиватися електоральна географія, яка була синтезом кількох наук [23].

Першими країнами, де вивчали електоральну географію, були Сполучені Штати Америки, Велика Британія та Франція [23]. Як зазначав А. Голіков, електоральна географія розвивалася у двох напрямках: створювалася теоретична база вирішення питань щодо територіальних особливостей політичних виборів та виникли практичні розділи, які були спрямовані на підвищення результативності тих чи інших політичних блоків і партій [9]. Саме прагнення до здобуття влади пришвидшило розвиток електорально-географічних досліджень, об'єктом яких виступала електоральна поведінка населення демократичної держави.

Сполучені Штати Америки як держава, що має багаторічну історію парламентських і президентських виборів, першими звернули увагу на електоральну поведінку населення і почали проводити електоральні опитування. О. І. Вишняк наголошує, що «...аматорські спроби опитування електоральних намірів виборців почали проводитися

ще в XIX столітті, хоча зараз важко назвати дату, яка б слугувала вихідною у дослідженнях і прогнозуванні електоральної поведінки» [7]. Також автор праці «Електоральна соціологія: історія, теорія, методи» підкреслює, що найчастіше за першу спробу розглядають розроблення прогнозу результатів голосування на парламентських виборах штату Пенсільванія у 1824 році, співробітниками газети "Херрісберг Пенсільванієн", на основі невеликого опитування громадян кількох міст штату [7]. З плином часу, опитування стали невід'ємною частиною політичного життя, допомагали розробляти стратегії і тактики кандидатів і партій, як на президентських, так і на парламентських і місцевих виборах.

Також науковці США одні з перших почали досліджувати фактори, що впливають на електоральну поведінку населення. У центрі уваги була проблема впливу засобів масової інформації (насамперед, радіо та телебачення) на електоральну поведінку американців. Дослідженням цього явища займався політолог П. Лазарсфельд. Він зазначив у своїх працях, що середній виборець приділяє увагу тільки тим інформаційним матеріалам, які відповідають його первісним політичним поглядам. Крім цього, було встановлено, що люди, які є членами однієї соціальної групи, голосують майже завжди ідентично. Також П. Лазарсфельд відкрив закон «лідерів думок». Зміст закону полягає у тому, що масовий виборець сприймає політичну інформацію набагато краще, якщо її джерелом виступає популярна особистість – т.зв. «лідер думок». Тож саме «лідери думок» стають вельми привабливими для політичних акторів ретрансляторами необхідної політичної пропаганди, причому як прямої, так і непрямої [1].

У Західній Європі активне зародження електоральних досліджень відбувається на початку XX століття.

Перші дослідження пов'язані з електоральними уподобаннями здійснювалися в межах політичної географії. Французький вчений, який

був одним із засновників політичної географії, Андре Зігфрід виходив з наступного: «Формування політичних поглядів населення, що лежать в основі електоральної поведінки, обумовлено безліччю факторів, в тому числі особливостями історичного, адміністративного та соціально-політичного формування країни; соціальною структурою; релігійними уподобаннями; впливом зовнішнього середовища, а також здатністю досліджуваного об'єкта протистояти подібним впливам». Зігфрід у своїй роботі «Політична картина Західної Франції у період Третьої республіки» запропонував першу аналітичну модель, що пояснювала вплив на електоральний вибір різних взаємопов'язаних факторів: характер ландшафту, тип поселення і відносини власності. Ці фактори об'єднуються, утворюють соціальну структуру і таким чином впливають на характер голосування. А. Зігфрід користувався поняттям «електоральний простір». Вчені мали різний підхід щодо визначення цього поняття. На думку М. Н. Арбатської електоральний простір має два значення:

- 1) відображення політичного процесу, яке характеризує локалізовані в соціальному і географічному просторі взаємини елітарних і неелітарних груп в період легального формування органів влади;
- 2) населена територія, яка має стійко виражені регіональні (місцеві) відмінності та особливості у взаєминах учасників політичного процесу з приводу формування легальних органів влади [2].

У ході досліджень електорального простору виникало питання, якими мотивами керується виборець, надаючи перевагу тій чи іншій партії чи кандидату, які фактори детермінують його поведінку. У цьому випадку почали використовувати моделі електоральної поведінки.

На сьогоднішній час існує кілька моделей електоральної поведінки, що пояснюють природу електорального вибору впливом певних факторів. Кожна модель акцентується лише на певному основному факторі електорального вибору і вважає його основним. При

цьому жодна з моделей не відкидає повністю впливу інших факторів, але, через їх другорядність, не приділяє їм належної уваги.

Розглянемо три основні концептуальні моделі, які також називають класичними. Про першу модель згадувалося раніше – це соціологічна модель, яка з'явилася на початку ХХ ст. і пов'язана з іменами А. Зігфрида, П. Лазерсфельда, Б. Берельсона та ін. Сутність даного підходу полягає в тому, що електоральний вибір індивіда тісно пов'язаний з соціальною приналежністю та визначеними соціальними групами. [1, 8].

У книзі «Народний вибір» Лазарсфельд використовує такий вислів: «У кабінці поруч з людиною завжди незримо знаходиться родич, колега по роботі, популярний політик, зірка шоу-бізнесу.... Вони всі дивляться на нас і чекають нашого рішення» [1]. Також він вважав, що з одного боку, голосування – це особиста воля виборця, через яку він демонструє свою лояльність до того чи іншого кандидата (партії). Однак з іншої сторони, це соціальна дія, яка детермінується правилами, приписами, нормами тих соціальних груп, до яких належить індивід. Окремий актор електоральної участі розглядається не ізольовано, а в контексті моделей соціальних взаємодій

С. Ліпсет і С. Роккан також досліджували соціологічну модель. Електоральну поведінку вони досліджували в рамках теорії соціальних розколів. Її основні положення були викладені у монографії «Партійні системи і переваги виборців». Автори роблять акцент на системі розколів, яка існувала в західних демократіях. Під розколом розуміється довготривалий конфлікт, внаслідок якого з'являються протилежні позиції. Ці позиції є підґрунтям для виникнення політичних сил, які будуть їх відстоювати. Відбувається поділ індивідів за деякими критеріями, але цей поділ не обов'язково може мати наслідком конфлікт. С. Ліпсет і С. Роккан виділили чотири типи конфліктів, що зробили особливо серйозний вплив на пізнішу електоральну політику:

між центром і периферією, державою і церквою, містом і селом, власниками і робітниками. Кожний з цих конфліктів створює розкол у суспільстві, що визначає структурування підтримки партій і кандидатів.

Наступна модель – це соціально-психологічна. Її також називають теорія партійної ідентифікації. Основоположниками даної теорії стали дослідники Мічиганського університету А.Кемпбел, Дж.Гурін, У.Міллер, та інші. Вчені мічиганської школи заявили, що електоральний вибір особи визначається взаємодією трьох установок. Основна – це партійна ідентифікація. Дві інші – це ставлення до поточних подій та до даного кандидата. В основі партійної прив'язаності лежить вже не класова позиція індивіда, релігія, етнос, рівень освіти, а процес політичної соціалізації. Почуття прихильності до певної політичної групи формується під впливом агентів соціалізації. Людина схильна голосувати за ту ж саму партію, що голосували її батьки, дідусі, бабусі і т.д. Сформована політична симпатія має вплив не тільки на волевиявлення громадян, але й на структуру політичних орієнтацій. Вирішальними стадіями формування політичного світогляду є дитинство і юність [20]. Однак ця система характерна для країн з усталеними політичними системами, де, стабільність вибору не змінюється протягом життя (за винятком надзвичайних подій).

У другій половині ХХ століття почала розвиватись третя модель - теорія раціонального вибору. Основоположником цього напряму вважається Е. Даунс. Згідно з основними постулатами теорії раціонального вибору виборець розглядається як індивід, який керується егоїстичними мотивами та прагне досягнення власних цілей. Він зіставляє отриманий ним результат і витрати та намагається максимізувати власну вигоду. Виборець перетворюється на споживача, який «купує» кандидата, як і будь-який інший товар на ринку. Такий виборець володіє певним обсягом знань політичної теорії, умінням орієнтуватися у політичній ситуації в країні чи регіоні, має певні

здібності до аналізу політичної інформації і раціонального зважування цілей і коштів, тобто здатний виважено приймати рішення при голосуванні. Й. Шумпетер у роботі «Капіталізм, соціалізм та демократія» зазначив, що вибори та електоральна поведінка мають схожість із ринком товарів та послуг. Партії, у боротьбі за політичну владу, пропонують виборцям себе і свої програми в максимально вигідному світлі. Виборці ж в свою чергу, обирають тих, які максимально задовольняють їх потреби та інтереси.

«Класичні» моделі електоральної поведінки характеризуються деякими спільними змінами. Кожна з теорій робить акцент на одному факторі електоральної поведінки, вважаючи його основним, при цьому вплив інших факторів не заперечується, але через їх другорядність детально не вивчається.

Більшість представників “класичних” теорій як основне завдання бачать виявлення рівня підтримки тої чи іншої партії на виборах, а також причин такої підтримки. Голосування за партію розглядається як підтримка партійної позиції. Основна увага приділяється виборцям, що беруть участь у виборах і проявляють інтерес до політики. Поведінка решти електорату вивчається слабо. Також недостатньо вивчається вплив на голосування правил гри, а саме інституційного дизайну.

Отже, існує три „класичних” моделі електоральної поведінки, кожна з яких робить акцент на одному факторі електоральної поведінки, вважаючи його основним (соціологічна модель – належність до соціальної групи, соціально-психологічна – механізм групової ідентифікації, теорія раціонального вибору – раціональність поведінки індивіда). Розглянувши «класичні» моделі поведінки виборців, розуміємо, що застосування їх на пострадянському просторі, в тому числі і в Україні, майже неможливе без урахування місцевої специфіки.

Тому для того, щоб досліджувати електоральний простір та електоральні погляди в Україні потрібно враховувати багато нюансів та виробляти теоретичний підхід, який варіюватиметься залежно від ситуації, яка склалася на момент дослідження. Саме цим і займалися дослідники електорально-географічного напрямку в Україні.

1.2. Електорально-географічні дослідження в Україні

Електоральна думка українців як громадян держави, яка отримала свою незалежність менше 30-ти років тому, на сьогоднішній час тільки формується і розвивається. А тому вона піддається багатьом факторам впливу.

Незважаючи на це, на всіх загальнонаціональних виборах в Україні простежувалась доволі чітка відмінність електоральних вподобань між окремими групами регіонів. Саме тому інтерес до досліджень електорального простору України з кожним роком лише зростає. Це сприяло розвитку електоральної географії в Україні.

Становлення сучасної електоральної географії в Україні пов'язане з трансформаційними змінами кінця 80-х - початку 90-х рр. ХХ ст. До сьогоднішнього дня з'явилося вже багато дисертаційних робіт, наукових статей, які присвячені проблематиці електоральної поведінки населення України та регіональних особливостей національного електорального простору, як у середовищі географів, так і в суміжних науках.

Перші спроби електорально-географічних досліджень були спрямовані виключно на регіони. Зокрема досліджували електоральну географію Криму та областей Заходу України. У 2006-2007 роках науковці зробила спробу не тільки охопити всю територію країни, а й розширити концептуальні рамки, зокрема стосовно таких питань: понятійно-термінологічний апарат, регіональна поляризація політичних поглядів в Україні, етно-лінгвістичний фактор електоральної поведінки, вплив периферійності в депресивних районах на поведінку виборців,

географічні особливості та чинники політичної поведінки регіону та інші.

Першою роботою, яка стосувалася українського електорального простору була робота Євгена Хана [27]. Він зробив електорально-географічний аналіз виборів в Автономній Республіці Крим, визначив основні характеристики електоральної географії регіону, побудував електорально-географічну моделі півострова.

Він зазначив, що Крим має найбільший електоральний досвід в Україні, підсумки голосування на його території завжди різко відмінні від підсумків виборів в інших регіонах держави. Для регіону характерний "нетрадиційний" для України склад населення, високий політичний регіоналізм самосвідомості населення.

«Формування електоральної поведінки виборців здійснюється за лінією "ідеальні уявлення – мотиви голосування – підсумки виборів". Ідеальні уявлення, знаходячись у взаємодії з існуючою розстановкою політичних сил, формують мотиви голосування виборців. Останні, змінюючись під впливом реальної політичної ситуації трансформуються у підсумки виборів. Географічний чинник відіграє найбільшу роль на рівні ідеальних уявлень, і його значення падає у напрямку до підсумків голосування. Політичний чинник робить найбільший вплив на підсумки голосування і найменший - на ідеальні уявлення» - пояснює Є. Хан у своїй праці [27].

Також дослідженням електоральної поведінки на регіональному рівні займався А. В. Кузишин [18]. Він аналізував Карпатсько-Подільського регіон у складі Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей. Даний регіон займає західно-центральне положення в межах території України та має давні історико-географічні зв'язки, що дозволяють ідентифікувати його як єдину територію. Оцінюючи показники явки на вибори як складовий елемент

електоральної культури А. В. Кузишин наголосив, що населення областей даного регіону відзначається активною громадською позицією.

А. В. Кузишин дійшов висновку, що в Україні та областях Карпатсько-Подільського регіону зокрема, ще відбувається процес формування загальнонаціональної електоральної культури. Причиною такого явища є багатовікова відсутність державності, проблемність з визначенням єдиного центру прийняття владних рішень та єдиних управлінських інституцій. Тенденції до поступового вирівнювання електоральної активності за рахунок її підвищення на сході досліджуваного регіону та висока узгодженість регіональних оцінок характеру виборчого процесу дозволяють говорити про початок зближення регіональних потреб та інтересів через формування спільного проблемного поля електоральних кампаній. Вже сьогодні, на основі проведених досліджень, вищу сформованість електоральної культури демонструють області галицького регіону (Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська); в східно-подільських областях та областях поліетнічного характеру (Закарпатська, Чернівецька) електоральна культура виступає індикатором процесу соціальної згуртованості навколо певного кола поглядів та ідей.

Електорально-географічні явища на загальнодержавному рівні досліджував В. Шишацький [34]. Метою його робіт у 2006 році було виявлення електорально-географічної поляризації адміністративно-територіальних областей України.

Як зазначив В. Шишацький, особливо значне загальне зростання поляризації було зафіксоване в період з 2002 до 2004 р., що пов'язано із вкрай напруженою передвиборчою боротьбою двох кандидатів у президенти, які представляли протилежні "полюси". Це стосується і практично всіх регіонів, за винятком Закарпатської і Херсонської областей. «Зниження показника поляризації в Закарпатській області скоріш за все пояснюється не стільки зміною (толерантністю)

електоральних уподобань населення, скільки беззастережним використанням різноманітних, переважно незаконних виборчих технологій у цій області, які істотно спотворювали реальний результат» - стверджує дослідник у своїй праці. Також В. Шишацький вказує, що стабільно низький показник поляризації у Херсонській області пояснюється особливостями її розміщення, історичного та економічного розвитку, що зумовило більш-менш пропорційний розвиток різноманітних електоральних течій у регіоні. Водночас у значній кількості регіонів було зафіксоване дуже значне зростання поляризації порівняно до попереднього періоду. Особливо істотним воно було в Київській, Житомирській, Чернігівській, Луганській, Донецькій і Черкаській областях, а також містах Києві і Севастополі, де показник поляризації між 2002 і 2004 р. виріс у 2–3 рази. До регіонів із найбільш високою поляризацією від самого початку проведення альтернативних виборів в Україні належать області Галичини – Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська, в яких домінували партії правочентристського і правого спрямування. У міру розвитку електоральних процесів до даних областей наблизилася Волинська, дещо меншою мірою – Рівненська. Формування даного "полюсу" пов'язане із тривалим розвитком даної території поза межами Російської імперії та СРСР, однорідним національним складом населення, високою національною свідомістю.

Внаслідок розрахунків В. Шишацький визначив, що:

- для України загалом характерний дуже високий рівень електорально-географічної поляризації;
- величина показника поляризації в Україні постійно зростає, при цьому цей процес прискорюється;
- величина показника поляризації зростає в абсолютній більшості регіонів, у деяких із них – загрозливими темпами;
- регіони України доволі істотно відрізняються за рівнем електорально-географічної поляризації;

- найвищими показниками поляризації в Україні відрізняються крайні західні і східні області, населення яких, у переважній більшості, абсолютно по-різному бачить перспективи майбутнього розвитку держави;
- високий рівень електорально-географічної поляризації серйозно загрожує територіальній цілісності і національній безпеці України, послаблює позиції держави у сферах внутрішньої і зовнішньої політики.

Дослідженням електоральної географії України також займалися Д. О. Ляшенко та В. В. Путренко [19].. У своїй праці вони використали математично-картографічне моделювання та провели факторний та кластерний аналізи результатів президентських виборів 2010 р. у розрізі областей та виборчих округів. Враховувались голоси, набрані кандидатами, кількість голосів проти усіх та кількість недійсних бюлетенів, як прояв абсентеїзму та ознака можливих фальсифікацій.

В результаті кластерного аналізу було виділено 5 кластерів. Перший кластер – це регіони Галичини (Львівська, Івано-Франківська, та Тернопільська області). Для Галичини притаманне абсолютне переважання правих та крайніх правих політичних поглядів і беззаперечна підтримка ідеї національної незалежності та націоналізму. Під час виборів 2010 саме тут отримали найбільшу підтримку В. Ющенко, О. Тягнибок та Ю. Тимошенко.

Другий кластер об'єднав значну частину поліських, подільських та центральних областей. Тут більшість населення проживає у сільській місцевості, високий відсоток українців та розповсюдження української мови серед населення. Традиційно для цих територій характерний консервативний погляд на життя і підтримка традиційних родинних та релігійних цінностей. В пострадянський час цей регіон постійно збільшував кількість голосів, що віддавались за праві сили.

Третій кластер не має чіткої компактної структури. Це пояснюється його перехідним статусом. Його можна охарактеризувати як кластер з переважанням помірних правих національних поглядів, які поєднуються з центристською позицією та стабільним відсотком лівого електорату. Сюди входять Київська, Закарпатська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Полтавська області та ціла низка обласних міст: Рівне, Хмельницький, Чернівці, Житомир, Вінниця, Кіровоград, Чернігів, Суми, Полтава. Така концентрація в цьому кластері крупних міст і їх значне територіальне розосередження свідчить, що окрім географічної осі Схід-Захід існує також географічний розподіл між сільською та міською місцевістю. На фоні останніх виборів ці міста показали високе різноманіття електоральної думки та високий відсоток голосів «проти всіх».

Четвертий кластер поєднує три області півдня України: Одеську, Херсонську, Миколаївську; частину Придніпров'я – Дніпропетровську та частини Кіровоградської та Харківської областей. Внаслідок географічної протяжності кластер об'єднує досить різні за умовами проживання регіони країни із подібною електоральною поведінкою населення. Кластер є перехідним центристським між східними та західними областями України з домінуючою підтримкою Партії регіонів та лівих сил. Територія вирізняється строкатим етнічним складом на півдні, де існують ареали компактного проживання молдован, болгар, греків. Для кластеру характерним є значна частка росіян та російськомовного населення. Активне заселення регіону було розпочато у складі Російської імперії, що визначило основні культурні традиції. До основних рис електоральної поведінки можна віднести орієнтацію на проросійські позиції, підтримку місцевого регіоналізму, захист російської мови, підтримку крупного індустріального капіталу, відстоювання інтересів національних меншин.

П'ятий кластер об'єднує територію Донецької, Луганської областей та АР Крим. Територія кластеру є традиційним місцем підтримки Партії регіонів. Одночасно кластер є повною протилежністю регіону Галичини у географічному, культурному і демографічному аспектах.

Отже українські науковці досліджують електоральну географію України, використовуючи різноманітні методи: кластерний аналіз, факторний аналіз, метод поляризації. Ці дослідження показують значну відмінність електоральних поглядів населення рідних регіонів України. Тому мають використовуватися органами державної влади для вирівнювання електорально-географічних вподобань населення.

1.3. Методична схема дослідження територіальних особливостей електоральної поведінки населення

Актуальною проблемою електорально-географічного дослідження є проблема вибору моделі (підходу) та відповідних методів, оскільки від того, наскільки обґрунтованими та доцільним буде вибір залежить ефективність оцінки стану електорального простору, яка, в свою чергу, вплине на можливе визначення перспектив розвитку.

Для аналізу територіальних особливостей поведінки населення було обрано кластерний аналіз та метод типізації території регіону, який розглядається. Також для вивчення електоральних вподобань використовують факторний метод.

До основних груп факторів, що впливають на електоральну ситуацію, можна віднести фактор географічного положення, етнокультурні та соціально-економічні фактори. Під групою факторів географічного положення, розуміємо транспортно-географічні, політико-географічні, економіко-географічні умови території.

Важливими є етнокультурні фактори, до яких відноситься національна і культурна самоідентифікація, мовне середовище, релігійна структура. Ці фактори можна віднести до принципових основ формування електоральної поведінки населення. Соціально-економічні фактори – це демографічна ситуація, рівень освіти та соціальний статус, урбанізованість території, забезпечення соціальною сферою та якість життя населення, економічний розвиток території та розподіл населення за сферами діяльності [19].

Факторний аналіз можна проводити із використанням якісних та кількісних показників. Метою факторного аналізу є пошук мінімальної (бажано двох) кількості найбільш вагомих факторів, які визначають та впливають на розподіл голосів виборців в кожному з регіонів (в нашому випадку районів області). В практиці розвинених західних країн часто для факторного аналізу у якості двох факторів – фактор конформізму та фактор консервативності [33].

Також у дослідженнях використовуються наступні методи:

- методи первинної статистичної обробки (використовуються для одержання додаткової інформації із зведених відомостей підсумків виборів, для обчислення середніх характеристик і розмірів розмаху варіації ознак). Ми використовували статистичну інформацію у вигляді результатів голосування на Парламентських виборах.

- метод головних компонентів (розглядається як метод визначення основних мотивів голосування, застосовується для того, щоб аналізувати територіальну структуру уявлень виборців, її динаміки);

- кластерний аналіз (використовується, щоб побудувати типології територіальних одиниць по сукупності результатів і мотивів голосування в них); графічний метод (застосовується для наочного подання даних математичних розрахунків);

- метод типізації – упорядкування об'єктів за спільними ознаками та розділення їх на типи та підтипи.

- картографічний метод (використовується для вивчення просторових характеристик явища, побудови електорально-географічних моделей).

Отже, для електорально-географічних досліджень використовуються метод обробки первинної інформації, факторний, кореляційний та кластерний аналізи, картографічний метод.

РОЗДІЛ 2. ПРОСТОРОВО-ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСТРОКОВИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2019 РОКУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика парламентських виборів 2019 року

У 2019 році відбулися чергові вибори Президента України та позачергові вибори народних депутатів України.

Згідно з п. 20 ч. 1 статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються організація і порядок проведення виборів і референдумів. Спеціальним законом, що регулює підготовку і проведення виборів Президента України, є Закон України «Про вибори Президента України» (далі – Закон) [15].. Згідно з Законом, чергові вибори Президента України проводяться у зв'язку з закінченням конституційного строку його повноважень і відбуваються в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України [29].

Вибори Президента України 2019 року стали сьомими за рахунком з моменту здобуття Україною незалежності. Вибори проходили у два тури. Згідно з даними ЦВК, кандидатами на пост Президента України виявили бажання зареєструватися 92 осіб. Це – найбільша кількість заяв за всі роки президентських виборчих кампаній. Однак посвідчення кандидата у Президенти ЦВК видала 44 особам. З них 24 були висунуті політичними партіями, а 20 – як самовисуванці.

Перший тур відбувся 31 березня 2019 року. Згідно з офіційними результатами лідерами президентських змагань стали чинний на той період Президент України Петро Порошенко та кандидат від політичної партії «Слуга народу», шоумен Володимир Зеленський. За Порошенка проголосували 16% виборців, а за Зеленського – 30%. Явка у першому турі склала 68%.

Другий тур відбувся 21 квітня 2019 року. За результатами голосування, Президентом України був обраний Володимир Зеленський.

Його кандидатуру підтримали 73% виборців, які взяли участь у голосуванні (13 541 528 осіб).

20 травня 2019 року відбулася інавгурація Володимира Зеленського і вже 21 травня власним указом Президент достроково припинив повноваження Верховної Ради України VIII скликання, призначивши позачергові вибори, які відбулися 21 липня 2019 року. Чергові парламентські вибори мали б відбутися 27 жовтня цього ж року.

У статті 1 Закону України «Про вибори народних депутатів України» зазначається, що «народні депутати України (далі - депутати) обираються громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування», а також «кількісний склад Верховної Ради України становить 450 депутатів» [14].

Вибори депутатів здійснюються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою:

1) 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі (далі - загальнодержавний округ) за виборчими списками кандидатів у депутати (далі - виборчі списки) від політичних партій (далі - партії);

2) 225 депутатів обираються за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах (далі - одномандатні округи) [14].

Під час позачергових виборів народних депутатів України 21 липня 2019 року використовувалося 199 із 225 одномандатних виборчих округів, що діють в Україні на постійній основі. Так, на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 року голосування не організовувалося та не проводилося на виборчих дільницях, утворених у межах територіальних виборчих округів № 1–10 та № 224, № 225, що охоплюють усю територію відповідно Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, а також в одномандатних виборчих округах № 41–44,

53–56, 61, 104, 108–111 та частині одномандатних виборчих округів № 45, 46, 51, 52, 59, 60, 105–107, 112, 114, що охоплюють райони, міста, селища і села, частини їх територій у Донецькій та Луганській областях, тобто на тимчасово окупованих територіях.

Всього для організації голосування 21 липня 2019 року та підрахунку голосів виборців на цих виборах використовувалося 29 885 виборчих діляниць, у тому числі 28 637 звичайних, 1 146 спеціальних та 102 закордонних виборчих діляниць.

Правом висувати своїх кандидатів у народні депутати України скористалися 24 партії, які у визначений Законом строк подали до Центральної виборчої комісії для реєстрації виборчі списки кандидатів у народні депутати України.

У парламентській виборчій кампанії у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі взяли участь такі політичні партії: «Слуга народу», «Опозиційна платформа - За життя», «Європейська солідарність», «Батьківщина», «Сила і честь», «Голос», «Партія Шарія», «Опозиційний блок», «Радикальна партія Олега Ляшка», «Українська стратегія Гройсмана», Всеукраїнське об'єднання «Свобода», «Громадянська позиція», «Рух нових сил Михайла Саакашвілі», Об'єднання «Самопоміч», Партія зелених України, «Сила Права», Аграрна партія України, «Соціальна справедливість», «Сила людей», «Незалежність», «Патріот», «Факел». Партіям «Союз лівих сил» та Комуністичній партії України ЦВК відмовила у реєстрації. Всього за партійними списками балотувалися 2746 кандидатів.

В одномандатних виборчих округах за потрапляння до Верховної Ради змагалися 3084 кандидатів.

За результатами голосування, п'ятивідсотковий бар'єр для потрапляння до українського парламенту здолали п'ять партій. «Слуга народу» отримала 43% голосів, «Опозиційна платформа – За життя» –

13%, «Батьківщина» – 8%, «Європейська солідарність» – 8%, «Голос» – 6%.

Враховуючи результати виборів в одномандатних округах, «Слуга народу» отримує 254 місця у новому парламенті, «Опозиційна платформа» – 43, «Батьківщина» – 26, «Європейська Солідарність» – 25, «Голос» – 20, інші партії – 10. Ще 46 депутатських мандатів здобули самовисуванці.

За даними ЦВК, явка на виборах склала 49,2%.

Особливістю парламентських виборів 2019 року є те, що у всіх регіонах, окрім Львівської, Донецької та Луганської областей, переможцем є партія «Слуга народу». У Львівській області найбільшу кількість голосів отримала партія «Голос», у Донецькій та Луганській областях – «Опозиційна платформа – За життя» (Додаток А, Додаток Б).

Таким чином, політична партія чинного Президента Володимира Зеленського, вперше в історії українського парламентаризму, змогла сформувати «монобільшість» у Верховній Раді.

Парламентські вибори 2019 року, так само як і президентські, показали, наскільки швидко можуть змінюватися електоральні погляди населення та як важко передбачити реакцію людей на нові політичні партійні проекти.

Розглянувши дослідження українських науковців, можемо зазначити, що відмінність електоральних поглядів населення, яка простежується на парламентських виборах 2019 року, спостерігалася і на виборах попередніх років. Про це писали В. Шишацький, Д. Ляшенко, В. Путренко.

У дослідженнях зазначалося про географічну вісь, яка поділяє умовно територію України на Схід і Захід, які мають протилежні електоральні вподобання.

На прикладі парламентських виборів можемо сказати, що попри підтримку більшості регіонів партії «Слуга народу», Львівська область

виокремлюється електоральними поглядами і віддала більшість голосів, за новостворену проукраїнську партію «Голос», яку очолював Святослав Вакарчук. У свою чергу Донецька і Луганська області, відділи більшість голосів за проросійську партію «Опозиційна платформа – «За життя»». Тобто наявність протилежних вподобань цих регіонів зберіглася навіть за таких непередбачуваних умов.

Отже парламентські вибори 2019 року, відрізняються своєю особливістю. Саме на цих виборах перемогла партія «Слуга народу», отримавши 43% голосів виборців і 254 депутатських мандата. Тим самим утворивши «моно більшість» у парламенті. Попри вседержавну підтримку цієї партії, зберігаються протилежні електоральні погляди деяких регіонів України.

2.2. Аналіз електоральної поведінки населення Херсонської області

Херсонська область за електоральними вподобаннями свого населення у математико-картографічному моделюванні електоральної ситуації в Україні Д. Ляшенка та В. Путренка, належала до четвертого кластеру [19]. Він об'єднував, окрім Херсонської області, ще 4: Миколаївську, Одеську, Дніпропетровську, Кіровоградську та частину Харківської області.

Цей кластер об'єднує досить різні за умовами проживання регіони країни із подібною електоральною поведінкою населення.

Територія четвертого кластеру відрізняється різноманітним етнічним складом на півдні. Для кластеру характерним є значна частка росіян та російськомовного населення. Активне заселення регіону було розпочато у складі Російської імперії, що визначило основні культурні традиції. До основних рис електоральної поведінки можна віднести орієнтацію на проросійські позиції, підтримку місцевого регіоналізму, захист

російської мови, підтримку крупного індустріального капіталу, відстоювання інтересів національних меншин.

Ми проаналізували електоральні погляди населення Херсонської області через призму парламентських виборів 2019 року. Інформаційну базу дослідження склали доступні в електронному вигляді дані Центральної виборчої комісії.

Отже, Херсонська область територіально поділена на п'ять виборчих округів:

1) 182 округ – частина Дніпровського, частина Суворовського районів міста Херсона з населеними пунктами Дніпровської та Суворовської районних у місті Херсоні рад.

2) 183 округ – Корабельний район, частина Дніпровського, частина Суворовського районів міста Херсона з населеними пунктами Дніпровської, Суворовської та Корабельної районних у місті Херсоні рад, Білозерський район.

3) 184 округ – місто Нова Каховка з населеними пунктами Новокаховської міської ради, Бериславський, Великолепетиський, Великоолександрівський, Високопільський, Горностаївський, Нововоронцовський райони.

4) 185 округ – місто Каховка, Верхньорогачицький, Генічеський, Іванівський, Каховський, Нижньосірогозький, Новотроїцький райони, частина Чаплинського району.

5). 186 округ – місто Гола Пристань, Голопристанський, Каланчацький, Олешківський, Скадовський райони, частина Чаплинського району .

Всього у Херсонській області було задіяно 797 діляниць, з них 228 малих, 306 середніх, 233 великих.

Згідно з даними Центральної виборчої комісії, у Херсонській області перемогла партія «Слуга народу» з результатом 49,7%. Друге місце займає партія «Опозиційна платформа – «За життя»» – 18%, третє

– «Європейська солідарність» - 6%, четверте – «Батьківщина» - 5,3%. Це партії, які подолали п'ятивідсотковий бар'єр. Значну підтримку також отримали «Радикальна партія Олега Ляшка» та «Опозиційний блок».

Загальна явка по Херсонській області – 44.4%.

Використовуючи дані Центральної виборчої комісії та метод статистичної обробки даних, ми отримали дані голосування по адміністративно-територіальним одиницям Херсонської області (Додаток Д.1).

У Херсонській області виділяється 18 адміністративних районів та 4 міста. Всього 24 адміністративно-територіальних одиниці.

Аналізуючи результати по районах, зазначимо, що у кожному районі та місті найбільшу кількість голосів набрала партія «Слуга народу». Але є відмінності у кількості набраних відсотків. Найбільший відсоток даної партії у Високопільському, Нововоронцовському та Бериславському районах, а найменший – у Генічеському та Новотроїцькому районах.

Також прослідковуються відмінності у кількості голосів за «Опозиційну платформу». Найбільший відсоток у Новотроїцького та Генічеського районів, найменший – у Нововоронцовського та Горностаївського.

Також адміністративно-територіальні одиниці відрізняються явкою виборців на голосуванні. Найнижча явка у Новотроїцького та Чаплинського районів, найвища – Верхньорогачицькому та Високопільському районах.

Отже, Херсонська область територіально поділена на 5 виборчих округів. Як і більшість областей України, має високу підтримку партії «Слуга народу», хоча існують деякі територіальні відмінності у електоральних поглядах населення.

РОЗДІЛ 3. ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Для того, щоб детально визначити територіальні особливості електоральних поглядів населення, нами була розроблена схема у чотири етапи дослідження цього питання. Перший етап – збір статистичних даних та їх обробка, а саме збір результатів голосування по кожній адміністративно-територіальній одиниці (Додаток Г). Другий етап – переведення цих даних у стандартизовані (Додаток Д). Третій – типізація (поділ на типи і підтипи за подібними ознаками). Четвертий – у якому полягає мета дослідження – електорально-географічне районування Херсонської області.

Для проведення типізації було використано показники голосування перших тринадцятьох партій, які складають загалом близько 95% всіх голосів виборців.

У результаті проведення типізації ми отримали три типи адміністративно-територіальних одиниць.

Перший тип поділяється на три підтипи. До першого підтипу належать: Верхньорогачицький, Нововоронцовський та Горностаївський райони. До другого: Високопільський, Великоолександрівський, Великолепетиський райони. До третього: Каховський, Білозерський, Голопристанський, Бериславський.

Окремий другий тип утворюють Новотроїцький та Генічеський райони.

Третій тип складається також з трьох підтипів. Перший підтип включає в себе Нижньосірогозький, Чаплинський, Іванівський та місто Нова Каховка. Другий підтип – Олешківський, Скадовський, Каланчацький райони та місто Каховка. До третього підтипу входять два міста: Херсон і Гола Пристань.

За результатами типізації було проведено районування зображене на рис. III. 1.

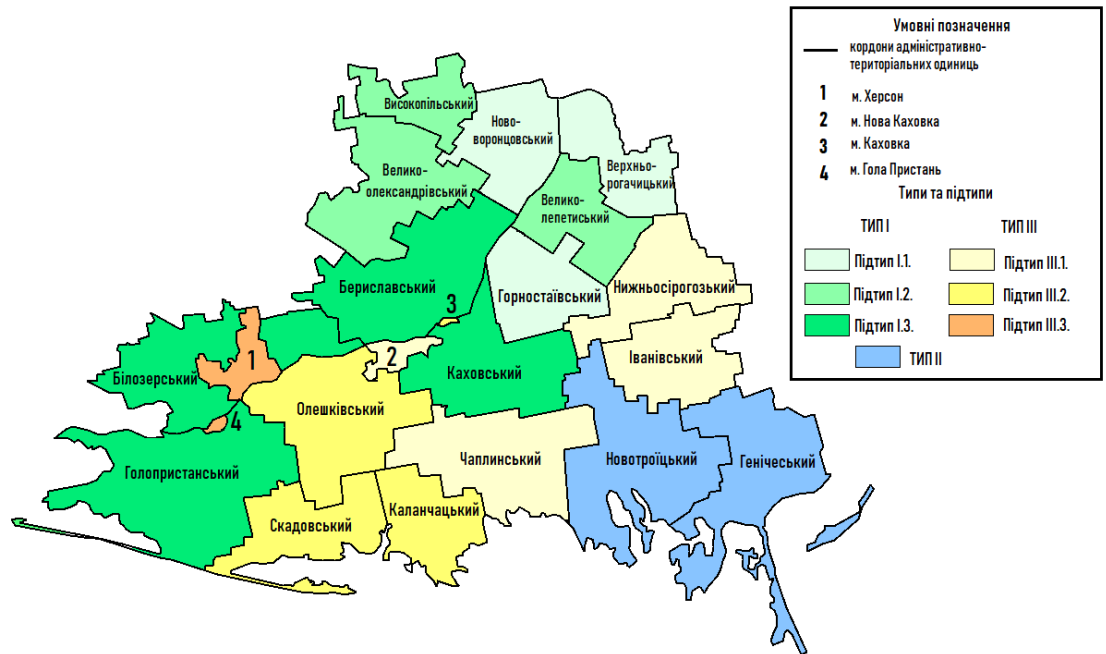

Рис. III.1. Електорально-географічне районування Херсонської області (картосхема автора)

На картосхемі електорально-географічного районування бачимо, що типи та підтипи, які були виділені нами мають територіальну близькість. З цього отримуємо те, що географічне розташування впливає на електоральні вподобання населення.

Щоб зрозуміти, які ще фактори впливають на відмінності електоральних поглядів населення, розглянемо детально показники типізації, наведені в таблиці Е.1 (Додаток Е).

Розглянемо, кожен виділений тип.

Перший тип характеризується високим рівнем підтримки партій «Слуга народу», «Батьківщина», «Українська стратегія Гройсмана». Також дуже високим рівнем підтримки «Радикальної партії Олега Ляшка». Частка голосів за «Опозиційну платформу – «За життя»» та за «Опозиційний блок» значно за загальний показник по області. Район має нижчий за середній рівень урбанізації, тобто більша частина населення –

це сільське населення, а тому тут така висока підтримка «Радикальної партії».

Другий тип, до якого належать Новотроїцький та Генічеський район, відрізняється своєю прихильністю до проросійських партій, таких як «Опозиційну платформа – «За життя»» та «Опозиційний блок». Більшість населення Генічеського району російськомовне, деякі населенні пункти Новотроїцького району також. Тобто тут прослідковується вплив етно-лінгвістичного фактору на електоральні погляди населення.

Третій тип характеризується підтримкою багатьох менш популярних партій, тому електоральні вподобання цих районів розсіюються.

Отже, виконавши електорально-географічне районування, ми отримали три типи адміністративно-територіальних одиниць за їхніми електоральними поглядами. Визначили, що на електоральні вподобання жителів Херсонської області впливає географічне положення, тип поселення (місто-село) та етно-лінгвістичний фактор.

ВИСНОВКИ

1. Розглянувши теоретико-методологічні основи дослідження електоральної поведінки населення, ми зрозуміли, що існує три „класичних” моделі електоральної поведінки, кожна з яких робить акцент на одному факторі електоральної поведінки, вважаючи його основним (соціологічна модель – належність до соціальної групи, соціально-психологічна – механізм групової ідентифікації, теорія раціонального вибору – раціональність поведінки індивіда). Розглянувши «класичні» моделі поведінки виборців, розуміємо, що застосування їх на пострадянському просторі, в тому числі і в Україні, майже неможливе без урахування місцевої специфіки.

Для дослідження електорального простіру та електоральних поглядів в Україні потрібно враховувати всі особливості та виробляти теоретичний підхід, який варіюватиметься залежно від ситуації, яка склалася на момент дослідження. Українські науковці досліджують електоральну географію України, використовуючи різноманітні методи: кластерний аналіз, факторний аналіз, метод поляризації. Ці дослідження показують значну відмінність електоральних поглядів населення рідних регіонів України

2. Парламентські вибори 2019 року мають багато відмінних рис порівняно з попередніми. Саме на цих виборах перемогла партія «Слуга народу», отримавши 43% голосів виборців і 254 депутатських мандата. Тим самим утворивши «монобільшість» у парламенті. Попри вседержавну підтримку цієї партії, зберігаються протилежні електоральні погляди деяких регіонів України.

Херсонська область територіально поділена на 5 виборчих округів. На кожному з цих округів також перемогла партія «Слуга народу». Але якщо розглядати рівень підтримки партій кожного адміністративно-територіального району чи міста, можна спостерігати територіальні відмінності у електоральних поглядах населення.

3. За даними Центральної виборчої комісії було виконано статистичну обробку даних, а саме результатів голосування по кожному адміністративно-територіальному району. Виконавши типізацію та електорально-географічне, ми отримали три типи адміністративно-територіальних одиниць за їхніми електоральними поглядами. Визначили, що на електоральні вподобання жителів Херсонської області впливає географічне положення, тип поселення (місто-село) та етнолінгвістичний фактор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Lazarsfeld P. The people's choice: How the voter makes up his mind in a presidential campaign [Електронний ресурс] / P. Lazarsfeld, B. Berelson, H. Gaudet // Columbia University Press. – 1948. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books/about/The_People_s_Choice.html
2. Арбатская М. Н. Электоральное пространство и управление избирательными правами граждан: методологические и методические основы анализа // Политическая экспертиза [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politex.info/content/view/200/30>
3. Бакумов О. С. Электоральна поведінка українських виборців в 2010–2014 рр.: кластерний аналіз / О. С. Бакумов // Форум права. - 2016. - № 3. - С. 19–24.
4. Березинський В.П. Транзитивні особливості формування електорального простору сучасної України : Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Володимир Павлович Березинський; Дніпропетровський національний ун-т. – Д., 2005. – 19 с.
5. Бунь В. Электоральный выбор та электоральна поведінка: основні моделі / Вікторія Бунь // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : [збірник наукових праць] / Національний університет "Львівська політехніка" [та інші]. – Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2006. – Випуск 18. – С. 22–27
6. Вибори Президента України 2019 року [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вибори_Президента_України_2019
7. Вишняк О. Электоральна соціологія: історія, теорії, методи. / О.Вишняк – К.: Інститут соціології НАНУ, Віпол, 2000. – 309 с,

8. Вишняк О. Політична типологія регіонів України: динаміка та фактори змін / Олександр Вишняк // Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг. – К. : Ін-т соціол. НАН України, 2008. – С. 331–342.
9. Голіков А. П. Вступ до економічної і соціальної географії / А. П. Голіков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К: Либідь, 1996. – 320 с.
10. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник // М.С.Дністрянський – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с.
11. Дністрянський М.С. Політична географія України: навчальний посібник / М.С. Дністрянський. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 348 с.
12. Добиш. М. П. Сучасні тренди електорально-географічних досліджень у світі та розвиток електоральної географії в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/628>
13. Електорально-географічний аналіз парламентських виборів в Україні 2012 року / А. О. Подольський // Економічна та соціальна географія. - 2013. - Вип. 2. - С. 214-223
14. Закон України «Про вибори народних депутатів України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
15. Закон України «Про вибори Президента України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14#n3>
16. Колодій А. Український регіоналізм як стан культурно-політичної поляризованості / Антоніна Колодій // АГОРА. Випуск 3: Україна – регіональний вимір. – Київ: Стилос, 2006. – С. 69-91.

17. Кочубей Л. Проблеми дослідження електорального простору. Методологічний контекст / Л. Кочубей // Політ. менеджмент — 2005. — № 2. — С. 108-117.

18. Кузишин А. В. Геопросторовий аналіз громадської думки через призму парламентських виборів в областях Карпатсько-Подільського регіону [Текст] / А. В. Кузишин // Наукові записки. Серія: Географія. – Тернопіль. – 2015. – № 1 (38). – С. 117-123.

19. Ляшенко Д. О. Математико-картографічне моделювання електоральної ситуації в Україні / Д. О. Ляшенко, В. В. Путренко // Часопис картографії. – 2011. – Вип. 2. – С. 86–95.

20. Мелешкина Е. Ю. Исследование электорального поведения: теоретические модели и проблемы их применения / Е. Ю. Мелешкина. // Политическая наука. – 2001. – №2. – С. 190 – 211.

21. Паніна Н. Структура чинників політичного успіху як показник політичної спрямованості розвитку електоральної системи // Соціологія: теорія, методи, маркетинг : наук.-теор. часоп. / гол. ред. В. Ворона, Є. Головаха. – К. : Ін-т. соціології НАН України, 2002. – № 4. – С. 41–48.

22. Парламентські вибори в Україні 2019 року [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Парламентські_вибори_в_Україні_2019

23. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії / М. Д. Пістун. – К.: Вища школа, 1996. – 231 с.

24. Подгорна В. Формування партійної системи в Україні // Стратегічна панорама. – 2001. – № 1-2. – С. 82.

25. Ротар Н. Циклічні політичні процеси в Україні трансформаційного періоду: методологічні проблеми дослідження та викладання // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Львів, 2006. – Вип. 17.

26. Склярська О. І. Політико-географічні процеси в Закарпатській і Чернівецькій областях : монографія / Оксана Склярська. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. – 242 с.
27. Хан Є. А. Електоральна географія Криму: автореф. дис. ... канд. геогр. наук: (11.00.02) / Є. А. Хан; Одес. держ. ун-т. ім. І. І. Мечнікова. – О., 1999. – 20 с.
28. Хан Є. А. Електорально-географічний аналіз президентських виборів в Україні // Укр. геогр. журн. – 1999. - № 1. – С. 59.
29. Центральна виборча комісія України – офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cvk.gov.ua/>
30. Чигирин В. О. Електоральний простір у соціологічному вимірі / В. О. Чигирин, В. В. Губенко // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2000. – № 891. – С. 134–137
31. Шаблій О. І. Електоральна географія // Соціально-економічна географія України: навч. посібник / За ред. О. І. Шаблія. – 2-е вид. – Л.: Світ, 2000. – С. 116.
32. Шведа Ю.Р. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії: навч.-метод. посіб. / Ю. Шведа. – К.: Знання, 2012. – 373 с
33. Шелемба М. М. Методологічні аспекти використання трансформаційного підходу щодо дослідження електорального простору / М. М. Шелемба // ScienceRise. - 2014. - № 3(1). - С. 64-67.
34. Шишацький В. Б. Електорально-географічна поляризація в Україні як фактор регіональної дестабілізації країни. Київський вісник Національного університету імені Тараса Шевченка (Серія: Географія). Випуск. 53, 27–30.
35. Яценко Б. П. Політична географія і геополітика: Навч. посібник / Б. П. Яценко, В. І. Стафійчук, Ю. С. Брайчевський та ін.; за ред. Б. П. Яценка. – К.: Либідь, 2007. – 255 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

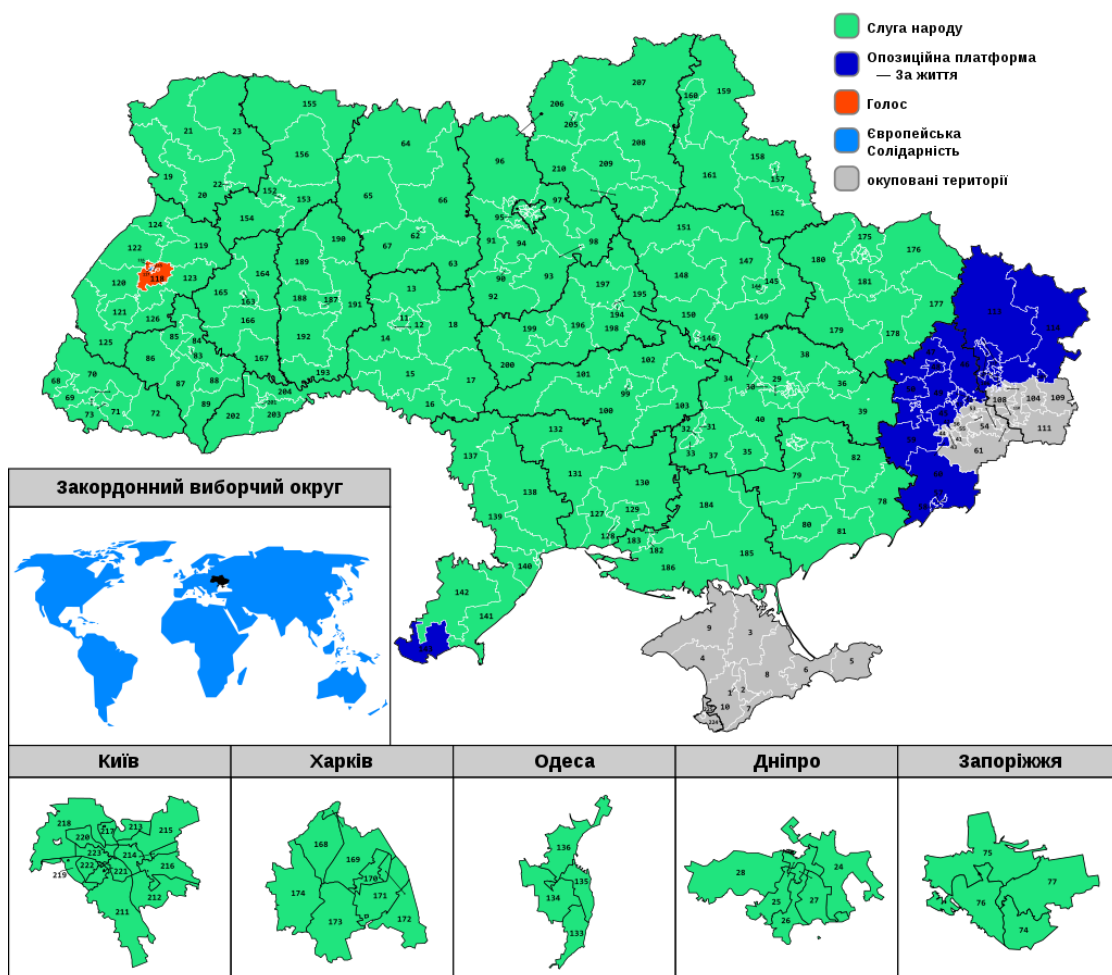

Рис. А. 1. Картосхема результатів парламентських виборів. Партії, які набрали найбільшу кількість голосів згідно розподілу виборчих округів (загальнодержавний округ)[22]

Додаток Б

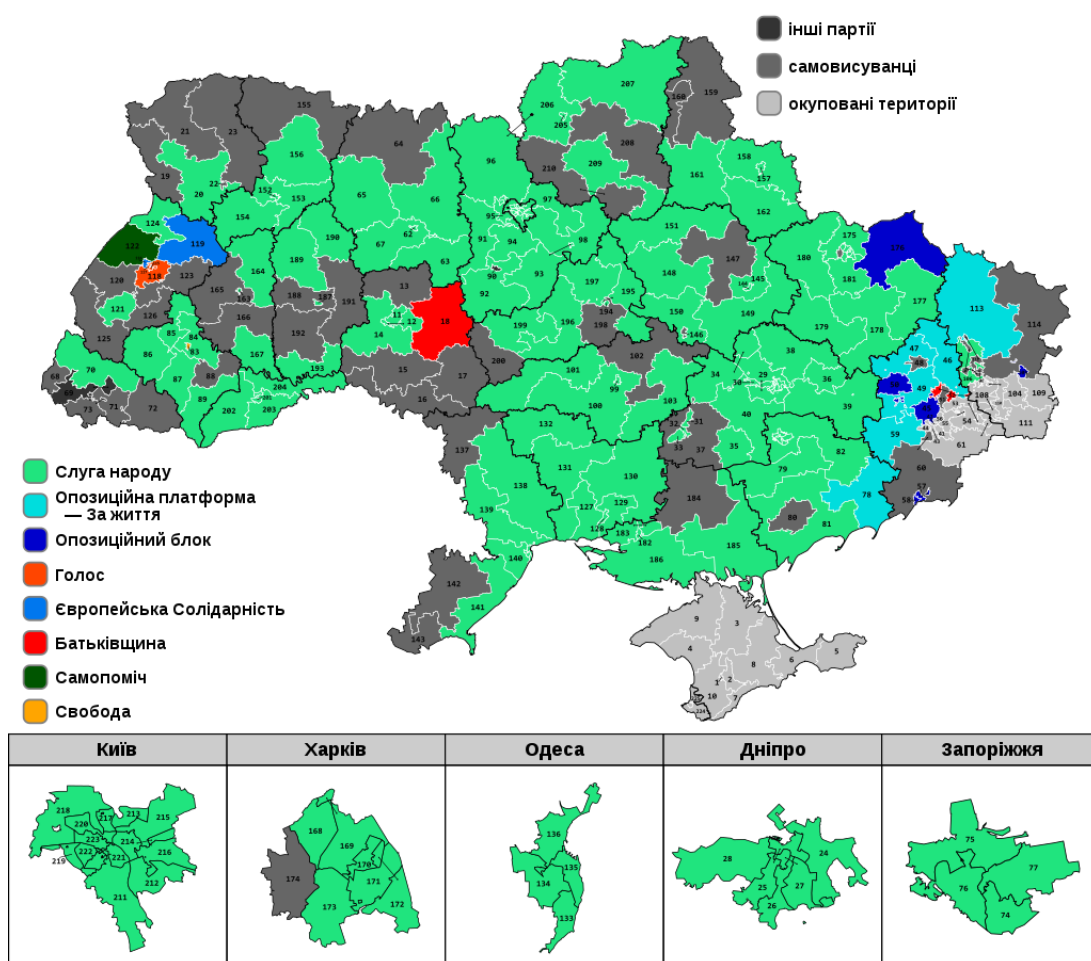

Рис. Б.1. Картосхема результатів парламентських виборів 2019 року в одномандатних мажоритарних округах [22]

Додаток В

Рис. В.1. Кластери електоральної поведінки населення [19]

Додаток Г

	Партії													Кількість голосів	Явка	Кількість виборців	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13				
Адміністративно-територіальна одиниця	Слуга народу	Опозиційна платформа - за життя	Європейська солідарність	Батьківщина	Сила і честь	Голос	Партія Шарія	Опозиційний блок	Радикальна партія Олега Ляшка	Українська стратегія Гройсмана	Безпартійська об'єднання "Свобода"	Проміяньська позиція	Рух нових сил Миколаївська	Свобода			
1	м. Херсон	48,58	16,25	7,44	5,39	4,31	3,74	3,44	3,32	1,94	1,56	1,15	0,97	0,5	45,78	117565	256830
2	м. Нова Каховка	47,59	21,8	6,66	4,08	3,27	2,84	3,31	4,53	1,85	1,13	0,89	0,52	0,27	47,86	26018	54365
3	Білозерський район	52,28	13,75	7,09	6,9	4,38	2,16	1,41	1,89	4,74	1,57	0,89	0,52	0,33	40,32	20095	49840
4	Бериславський район	53,59	14,46	5,2	5,01	2,91	2,45	1,21	2,75	6,61	1,32	1,32	0,64	0,2	42,69	31392	73542
5	Великопетеливський район	52,59	15,73	4,24	4,36	2,05	1,8	1,25	5,39	7,13	1,56	0,53	0,63	0,32	44,05	5847	13273
6	Великоолександрівський район	54,21	12,99	4,01	7,1	2,37	2,42	0,76	3,14	7,69	1,36	1,24	0,51	0,16	47,83	9249	19338
7	Високопільський район	55,06	14,25	4,12	5,38	2,09	1,56	0,93	3,09	8,31	1,37	0,84	0,6	0,09	49,01	5465	11150
8	Горностаївський район	52,29	11,35	5,06	5,67	2,87	1,99	1,38	2,62	10,48	2,03	0,89	0,63	0,28	44,82	6068	13538
9	Новоорондовський район	55,24	9,8	6,16	5,31	2,39	2,47	1,04	1,96	7,71	2,39	1,37	0,37	0,29	46,38	7285	15707
10	Верхньорогачівський район	48,66	15,21	4,99	6,86	2,3	1,48	0,54	6,3	9,4	0,86	0,6	0,39	0,11	53,76	4649	8645
11	Генчеський район	41,64	30,37	5,18	4,86	2,47	2,35	3,54	3,74	2,34	0,92	0,59	0,52	0,24	42,43	19213	43281
12	Іванівський район	45,8	20,63	5,68	6,22	2,18	2,55	1,11	2,87	7,57	1,39	0,57	0,57	0,15	42,27	4596	10872
13	Каховський район	52,75	16,67	3,84	4,66	2,9	1,8	1,31	2,45	7,9	1,84	0,72	0,54	0,21	42,87	11450	26711
14	Нижньосірогівський район	47,88	23,86	4,17	3,94	2,35	1,4	1,37	3,5	6,25	1,58	0,94	0,37	0,21	43,61	5198	11921
15	Новотроїцький район	42,32	30,08	3,62	4,34	2,21	1,94	1,54	3,25	6,18	1,4	0,41	0,4	0,16	40,02	11108	27759
16	м. Каховка	50,89	17,8	5,44	3,81	3,49	2,81	3,36	2,76	2,44	1,79	0,87	0,71	0,39	48,33	14002	28969
17	Скадовський район	53,25	17,52	5,47	5	2,72	2,59	2,11	2,19	3,54	1,49	1,01	0,52	0,33	44,25	16275	36777
18	Голопристанський район	51,92	14,37	6	6,35	2,62	2,77	1,1	3,05	5,64	2,04	1,14	0,71	0,19	41,63	14086	33834
19	м. Гола Пристань	50,25	15,99	6,01	7,39	4,59	2,94	2,04	2,42	3,12	1,96	0,93	0,66	0,3	43,34	5578	12870
20	Каланчацький район	53,26	19,46	4,71	5,12	2,19	1,61	1,32	2,75	4,52	1,5	0,63	0,51	0,21	45,11	8113	17983
21	Олешківський район	51,28	19,51	5,27	5,81	2,93	2,76	1,89	2,53	3,44	1,23	0,95	0,57	0,33	41,17	22069	53607
22	Чаплинський район	48,93	20,28	4,06	5,95	2,38	2,03	1,35	2,33	5,99	1,85	0,85	0,53	0,26	40,16	10536	26232
	Загальний показник	49,42	17,97	6	5,29	3,34	2,82	2,4	3,12	3,97	1,51	0,96	0,68	0,33	44,4	360132	811108

Таблиця Г.1. Результати парламентських виборів 2019 року у Херсонській області за адміністративно-територіальними одиницями (таблиця автора, за даними ЦВК)

Додаток Д

Адміністративно-територіальні одиниці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Слуга народу	Опозиційна платформа - За життя	Європейська солідарність	Батьківщина	Сила і честь	Голос	Партія Шарія	Опозиційний блок	Радикальна партія Олега Ляшка	Українська стратегія Фіромана	Всеукраїнське об'єднання "Свобода"	Промадійська позиція	Рух нових сил Михайла Саакашвілі
1 м. Гола Пристань	1,017	0,890	1,002	1,397	1,929	1,043	0,850	0,776	0,786	1,298	0,969	0,971	0,909
2 м. Каховка	1,030	0,991	0,907	0,720	1,466	0,996	1,400	0,885	0,615	1,185	0,906	1,044	1,182
3 м. Нова Каховка	0,963	1,213	1,110	0,771	1,374	1,007	1,379	1,452	0,466	0,748	0,927	0,765	0,818
4 м. Херсон	0,983	0,904	1,240	1,057	1,811	1,326	1,433	1,064	0,489	1,033	1,198	1,426	1,515
5 Бериславський р-н	1,084	0,805	0,867	0,947	1,223	0,869	0,504	0,881	1,665	0,874	1,375	0,941	0,606
6 Білозерський р-н	1,058	0,765	1,182	1,304	1,840	0,766	0,588	0,606	1,194	1,040	0,927	0,765	1,000
7 Великолепегський р-н	1,064	0,875	0,707	0,824	0,861	0,638	0,521	1,728	1,796	1,033	0,552	0,926	0,970
8 Великоолександрівський р-н	1,097	0,723	0,668	1,342	0,996	0,858	0,317	1,006	1,937	0,901	1,292	0,750	0,485
9 Верхньорогачицький р-н	0,985	0,846	0,832	1,297	0,966	0,525	0,225	2,019	2,368	0,570	0,625	0,574	0,333
10 Високопільський р-н	1,114	0,793	0,687	1,017	0,878	0,553	0,388	0,990	2,093	0,907	0,875	0,882	0,273
11 Генічеський р-н	0,843	1,690	0,863	0,919	1,038	0,833	1,475	1,199	0,589	0,609	0,615	0,765	0,727
12 Голопристанський р-н	1,051	0,800	1,000	1,200	1,101	0,982	0,458	0,978	1,421	1,351	1,188	1,044	0,576
13 Горностаївський р-н	1,058	0,632	0,843	1,072	1,206	0,706	0,575	0,840	2,640	1,344	0,927	0,926	0,848
14 Іванівський р-н	0,927	1,148	0,947	1,176	0,916	0,904	0,463	0,920	1,907	0,921	0,594	0,838	0,455
15 Каланчакський р-н	1,078	1,083	0,785	0,968	0,920	0,571	0,550	0,881	1,139	0,993	0,656	0,750	0,636
16 Каховський р-н	1,067	0,928	0,640	0,881	1,218	0,638	0,546	0,785	1,990	1,219	0,750	0,794	0,636
17 Нижньосірогозький р-н	0,969	1,328	0,695	0,745	0,987	0,496	0,571	1,122	1,574	1,046	0,979	0,544	0,636
18 Нововоронцовський р-н	1,118	0,545	1,027	1,004	1,004	0,876	0,433	0,628	1,942	1,583	1,427	0,544	0,879
19 Новотроїцький р-н	0,856	1,674	0,603	0,820	0,929	0,688	0,642	1,042	1,557	0,927	0,427	0,588	0,485
20 Олешківський р-н	1,038	1,086	0,878	1,098	1,231	0,979	0,788	0,811	0,866	0,815	0,990	0,838	1,000
21 Скадовський р-н	1,077	0,975	0,912	0,945	1,143	0,918	0,879	0,702	0,892	0,987	1,052	0,765	1,000
22 Чаплинський р-н	0,990	1,129	0,677	1,125	1,000	0,720	0,563	0,747	1,509	1,225	0,885	0,779	0,788

Таблиця Д.1. Результати парламентських виборів 2019 року у Херсонській області за адміністративно-територіальними одиницями (стандартизовані дані) (таблиця автора)

Додаток Е

		Типізація адміністративних одиниць Херсонської області															
ТИП	ПІДТИП	Назва адміністративно-територіальних одиниць	Слуга народу	Опозиційний блок "За життя"	Європейська солідарність	Батьківщина	Сила і честь	Голос	Партія Шарія	Опозиційний блок	Радикальна партія Олега Ляшка	Українська стратегія	Лройсманна	Всукраїнське об'єднання "Свобода"	Промаянська позиція	Рух нових сил	
ТИП I	Підтип I.1.	1. Верхньорогачський р-н	-	-	-	+	-	-	-	++	++	-	-	-	-	-	
		2. Нововоронцовський р-н	+	-	+	-	-	-	-	+	++	+	-	+	-	-	
		3. Горностаївський р-н	+	-	-	+	-	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-
		4. Високопільський	+	-	-	+	-	-	-	-	++	-	-	-	-	-	-
	Підтип I.2.	5. Великоолександрівський р-н	+	-	-	+	-	-	-	-	-	++	-	-	+	-	-
		6. Веліколетиський р-н	+	-	-	-	-	-	-	-	+	++	+	-	-	-	0
		7. Каховський р-н	+	-	-	-	-	-	-	-	-	++	+	-	-	-	-
		8. Голопристанський р-н	+	-	0	+	-	-	-	-	-	+	+	-	+	+	-
		9. Бериславський р-н	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-
		10. Білозерський р-н	+	-	+	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	-	0
ТИП II		1. Новотроїцький р-н	-	++	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	
		2. Генчеський р-н	-	+	+	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-
ТИП III	Підтип III.1.	1. Нижньосірогозький р-н	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	
		2. Чаплинський р-н	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	
		3. Іванівський р-н	-	+	-	+	-	+	-	-	-	++	-	-	-	+	-
	Підтип III.2.	4. м. Нова Каховка	-	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
		5. Олешківський р-н	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	0
		6. Каланчацький р-н	+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	0	-	-	-	-
		7. Скадовський р-н	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	0
		8. м. Каховка	+	-	-	-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	+	+
		9. м. Гола Пристань	+	-	0	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	0
		10. м. Херсон	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+

Таблиця Е.1. Типізація адміністративно-територіальних одиниць Херсонської області (таблиця автора)